

Izabela GÓRECKA, Witold WOŹNIAK
Wydział Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego
Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej

STANDARYZACJA WYPOSAŻENIA PRACOWNI ZAWODOWYCH A JAKOŚĆ KSZTAŁCENIA I EGZAMINOWANIA

Jednym z elementów systemu zapewnienia jakości w edukacji jest formułowanie i wdrażanie do praktyki standardów dotyczących tego obszaru. Standardy rozumiane jako normy, wzorce, mogą być używane jako punkt odniesienia przy ocenie zarówno procesów jak i ich produktów lub efektów.

W proces standaryzacji w edukacji włączył się Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej, realizując na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu, we współpracy z Centralną Komisją Egzaminacyjną i Okręgowymi Komisjami Egzaminacyjnymi projekt budowania standardów wyposażenia dydaktycznego pracowni kształcenia zawodowego.

Na realizację projektu złożyły się następujące działania:

- opracowanie modelu struktury standardu wyposażenia pracowni zawodowych, który pozwolił na formułowanie standardów dla poszczególnych zawodów w sposób porównywalny,
- zaopiniowanie opracowanego modelu struktury standardu przez Departament Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego MENiS, Centralną i Okręgowie Komisje Egzaminacyjne,
- formułowanie standardów dla poszczególnych zawodów przez 2 — 3 osobowe zespoły autorów-specjalistów w odpowiednich branżach, wyłonionych w konsultacji z OKE.

Dla całości prac przyjęto następujący harmonogram:

ETAPY REALIZACJI / ROK	ZADANIA
I / 2003	Opracowanie standardów wyposażenia pracowni dla 23 zawodów z 2-letnim cyklem kształcenia
II / 2004	Opracowanie standardów wyposażenia pracowni dla 52 zawodów z 3-letnim cyklem kształcenia
III / 2005	Opracowanie standardów wyposażenia pracowni dla 81 zawodów kształconych w technikum
IV / 2006	Opracowanie standardów wyposażenia pracowni dla 37 zawodów kształconych w szkołach policealnych

POJĘCIA I ZNACZENIA

Model standardu wyposażenia dydaktycznego pracowni kształcenia zawodowego został ustalony w marcu 2003 r., podczas spotkania warsztatowego przedstawicieli szkół zawodowych, Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, Okręgowych Komisji Egzaminacyjnych, Ośrodków Doskonalenia Nauczycieli, Krajowego Ośrodka Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej.

Podczas prac nad modelem standardu zastosowano definicję, według której:

„Standard wyposażenia dydaktycznego pracowni kształcenia zawodowego to typowe dla zawodu, zgodne z obowiązującymi normami wymagania dotyczące infrastruktury i wyposażenia dydaktycznego pracowni, opracowane z uwzględnieniem podstawy programowej kształcenia w zawodzie oraz standardu wymagań egzaminacyjnych dla tego zawodu. Wyposażenie zgodne ze standardem powinno umożliwić:

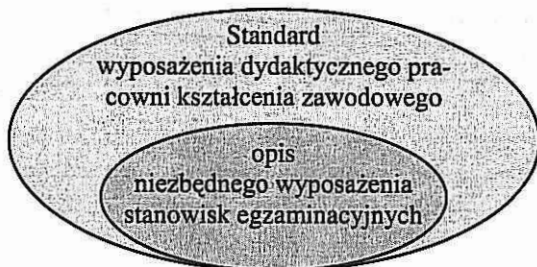
- opanowanie wiedzy i umiejętności właściwych dla danego zawodu,
- wykonanie zadania egzaminacyjnego w etapie praktycznym egzaminu zawodowego.”

Z definicji wynika — czym są standardy. A czym standardy nie są?

Standardy wyposażenia pracowni kształcenia zawodowego nie określają podmiotu, który tym wyposażeniem ma dysponować. Nie określają też sposobu organizowania praktycznej nauki zawodu; określają jedynie — jakie wyposażenie jest niezbędne, aby uczeń/absolwent mógł opanować wiedzę i umiejętności wskazane w opisie zawodu (w podstawie programowej).

Nie są one również tożsame ze standardami wymagań egzaminacyjnych, które ustala się m.in. po to, aby zapewnić w procesie egzaminowania takie same wymagania w całym kraju niezależnie od tego, jaki program nauczania realizowała dana szkoła. Stanowią one podstawę przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów i są normą (wzorcem) wiedzy i umiejętności, którymi powinni się legitymować absolwenci na zakończenie poszczególnych etapów kształcenia. Są odzwierciedleniem osiągnięć zawartych w podstawie programowej. Standard wymagań egzaminacyjnych zawiera opis niezbędnego wyposażenia stanowisk do wykonania zadań egzaminacyjnych objętych tematem/tematami zadań egzaminacyjnych, charakterystycznych dla danego zawodu. Opisane są tu jednak tylko warunki niezbędne do wykonania konkretnych zadań egzaminacyjnych podczas etapu praktycznego egzaminu.

Nieco inny jest cel formułowania standardów wyposażenia pracowni. Gdyby zatem można było porównywać opis niezbędnego wyposażenia stanowisk ze standardem wyposażenia, wyglądałoby to tak:

Standardy wyposażenia pracowni kształcenia zawodowego ustala się po to, aby zapewnić porównywalne w skali kraju warunki do opanowania wiedzy i umiejętności zawodowych oraz zapewnić warunki do przeprowadzania egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe. Wystandardyzowane pracownie kształcenia zawodowego oraz stanowiska egzaminacyjne umożliwią porównywanie uzyskiwanych wyników w skali całego kraju.

Podstawową różnicą pomiędzy standardami wymagań egzaminacyjnych a standardami wyposażenia pracowni zawodowych jest „obszar oddziaływania”. Pierwsze odnoszą się do samego procesu egzaminowania. Drugie — również do procesu kształcenia.

Jednym z gwarantów, że nie wystąpią istotne rozbieżności między tymi dwoma rodzajami standardów są autorzy. W znacznej większości są to te same osoby, które wcześniej współpracowały z Okręgowymi Komisjami Egzaminacyjnymi w zakresie tworzenia standardów wymagań egzaminacyjnych i arkuszy egzaminacyjnych.

W skład zespołów autorów-specjalistów weszli nauczyciele przedmiotów zawodowych, nauczyciele konsultanci, dyrektorzy placówek kształcenia ustawicznego. Reprezentowali oni między innymi takie instytucje, jak: centra kształcenia praktycznego, centra kształcenia ustawicznego, zasadnicze szkoły zawodowe, zespoły szkół technicznych, zespoły szkół ponadgimnazjalnych, centra edukacyjne, zakłady doskonalenia zawodowego oraz ośrodki dokształcania i doskonalenia zawodowego. W pierwszym etapie prac nad standardami wzięło udział 50 autorów-specjalistów, w etapie drugim — 110 autorów, w etapie trzecim i czwartym do prac nad standardami przystąpi odpowiednio: 162 i 74 autorów. Wszyscy autorzy powoływani do opracowywania standardów są wysokiej klasy specjalistami, z wieloletnim doświadczeniem (m.in.: opracowywanie programów nauczania, standardów wymagań egzaminacyjnych, arkuszy egzaminacyjnych, itp.).

DODATKOWE WYJAŚNIENIA I UWARUNKOWANIA

Przed rozpoczęciem prac nad standardami przyjęto następujące założenia:

1. formułując standardy należy korzystać z:
  - podstaw programowych kształcenia w zawodach,
  - zapisów zawartych w standardach wymagań egzaminacyjnych dla zawodów,
  - programów nauczania dla zawodów;
2. standard wyposażenia pracowni nie może być zawyżony; standardy powinny być:
  - osiągalne (realne),
  - możliwe do obserwacji,
  - celowe,
  - wymierne,
  - zrozumiałe;
3. standard powinien być na tyle konkretny, aby umożliwić placówkom wyliczenie ilości stanowisk dydaktycznych dla potrzeb procesu kształcenia oraz na potrzeby egzaminu zawodowego;

4. przez pracownię kształcenia zawodowego należy rozumieć pomieszczenie (pomieszczenia) lub inne miejsca, w których znajdują się stanowiska dydaktyczne umożliwiające:
  - opanowywanie umiejętności właściwych dla danego zawodu,
  - wykonanie zadania egzaminacyjnego w etapie praktycznym egzaminu zawodowego;
5. standard wyposażenia dydaktycznego pracowni kształcenia zawodowego wymaga aktualizowania zgodnie z rozwojem naukowym, technicznym i technologicznym właściwym dla danego zawodu w zależności od zmieniających się wymagań dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony przeciwpożarowej, ochrony środowiska, ergonomii;
6. pomieszczenia, maszyny, urządzenia, aparaty, sprzęt, materiały, narzędzia, surowce, półfabrykaty i inne środki niezbędne w procesie kształcenia oraz do przeprowadzenia egzaminu zawodowego powinny spełniać wymagania sanitarno-higieniczne, ekologiczne, ergonomiczne oraz dotyczące bezpieczeństwa. Spełnienie tych wymagań powinno być zgodne z obowiązującymi przepisami i potwierdzone stosownymi atestami;
7. zasady bezpieczeństwa i higieny dotyczące wyposażenia pracowni powinny być zgodne z aktualnymi regulacjami prawnymi w tym zakresie [aktualnie: rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach. (DzU nr 6 z 2003 r., poz. 69)].

POTENCJALNE ZASTOSOWANIA

Standardy opracowane dla poszczególnych zawodów mogą być wykorzystane do:

- zapewnienia i poprawy jakości procesu kształcenia zawodowego,
- zapewnienia warunków do przeprowadzania egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe (np. przydatność w wyłanianiu przez OKE placówek spełniających warunki do przeprowadzania egzaminów zewnętrznych),
- wdrożenia systemu akredytacji placówek kształcenia ustawicznego,
- wyrównywania poziomu wyposażenia pracowni kształcenia zawodowego.

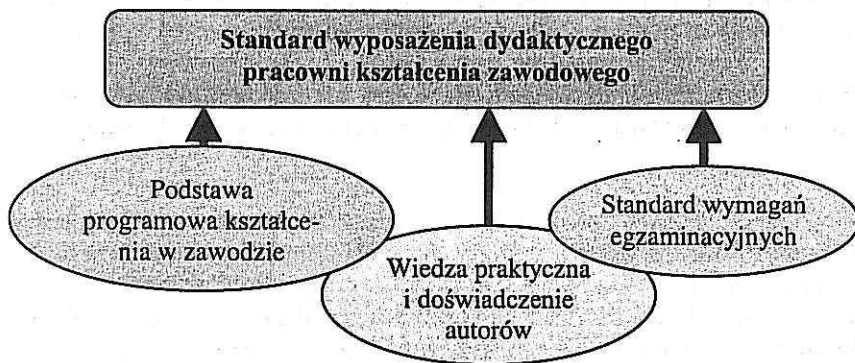
Wraz z upowszechnianiem się idei oceny pracy szkół rośnie zapotrzebowanie na narzędzia poprawiające obiektywizm pracy wizytatorów. Dostępność standardów — mamy nadzieję — wyeliminuje z rynku szkoły i placówki prowadzące kształcenie często bez elementarnego wyposażenia. Standardy są tyleż narzędziem oceny, co samooceny. Trudno sobie wyobrazić planowanie rozwoju szkoły bez wcześniejszego sporządzenia rzetelnej diagnozy stanu posiadania. Jasne określenie potrzeb stwarza szansę na racjonalne planowanie i realizowanie budżetu szkoły. Dyrektorzy szkół w trosce o jakość prowadzonego kształcenia już używają opracowanych standardów jako argumentu w staraniach o środki finansowe na doposażenie swoich placówek.

Ocena pracy szkół i innych placówek oświatowych staje się działaniem coraz częstszym już choćby ze względu na podejmowanie przez różne placówki starań o uzyskanie certyfikatów, znaków jakości. Wnikliwa ocena dokonywana jest w staraniach o certyfikat serii ISO, o wydawane przez OKE upoważnienie do przepro-

wadzania egzaminów zawodowych, czy wreszcie — w procesie akredytacji placówek i ośrodków realizujących kształcenie ustawiczne w formach pozaszkolnych. Placówka ubiegająca się o przyznanie takiej akredytacji musi spełniać szereg warunków, w tym dysponować odpowiednim zapleczem lokalowo-technicznym. W ocenie adekwatności wyposażenia do prowadzonych szkoleń, wykorzystanie standardów wyposażenia pracowni zawodowych jest trudne do przecenienia. Mogą one służyć nie tylko członkom zespołów akredytacyjnych, ale również samym zainteresowanym ubiegającym się o akredytację jako standard, do którego należy się odnieść. Aby zapewnić przejrzystość procesu akredytacji, konieczne wydaje się standaryzowanie poszczególnych obszarów podlegających ocenie w tym procesie (baza, kadra, programy).

ŹRÓDŁA INFORMACJI PRZY OPRACOWYWANIU STANDARDÓW

Zgodnie z założeniami przyjętymi na początku realizacji zadania, standard wyposażenia dydaktycznego pracowni kształcenia zawodowego powinien uwzględniać z jednej strony podstawę programową kształcenia w zawodzie, z drugiej strony powinien brać pod uwagę egzamin zawodowy – standard wymagań egzaminacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem tej jego części, która odnosi się do etapu praktycznego, a więc niezbędnego wyposażenia stanowiska. Trzecim elementem wpływającym na zawartość standardu jest wiedza i doświadczenie autorów.

REFLEKSJE AUTORÓW

W pracach nad standardami autorzy napotykali na pewne utrudnienia. Prace te obnażyły niedoskonałość, a często przestarzałość podstaw programowych kształcenia w zawodach (co nie zmienia faktu, że podstawy programowe są dokumentami obowiązującymi i należało je respektować). Zwracano uwagę, że *gros* podstaw jest opracowanych przez „teoretyków”, nawet bez konsultacji z „praktykami”. Spowodowało to w następstwie trudności w interpretacji zbyt ogólnych opisów zawodów oraz niedostosowanie treści programowych do potrzeb szeroko rozumianego rynku pracy.

Kolejną sygnalizowaną przeszkodą jest brak kooperacji pomiędzy szkołami zawodowymi a pracodawcami. Praktyczna nauka zawodu w wielu zawodach musi być prowadzona u pracodawcy, ze względu na zbyt kosztowne wyposażenie pracowni/stanowisk w odpowiednie maszyny i urządzenia potrzebne do nauki zawodu (np.: zawody hutnicze, szklarskie, górnicze). Nie wydaje się ani konieczne, ani sensowne tworzenie w szkołach takiej bazy. Konieczne jest natomiast zbliżenie kształcenia zawodowego do warunków rzeczywistego środowiska pracy. Takie rozwiązania funkcjonują już w Europie; wystarczy wspomnieć choćby kształcenie dualne w wydaniu niemieckim czy duńskim. Światłem w tunelu dla rodzimych rozwiązań są porozumienia zawierane między ministrem edukacji a organizacjami pracodawców, dotyczące praktycznej nauki zawodu. KOWEziU we współpracy z MENiS prowadzi monitoring funkcjonowania tych porozumień. W celu poprawy warunków odbywania praktycznej nauki zawodu potrzebne są — zdaniem autorów — bardziej zdecydowane rozwiązania na szczeblu rządowym dotyczące tej kwestii (np.: zachęty finansowe dla pracodawców).

Innym problemem, na który wskazywali autorzy jest niedostosowanie kształcenia młodzieży w szkołach zawodowych do zapotrzebowania rynku pracy (lokalnego, krajowego).

Proponowane standardy, mimo wielu zalet i potencjalnych korzyści, mają niestety również minusy. Bodaj najważniejszym z nich jest brak umocowania prawnego. Ich wykorzystanie pozostaje zatem aktem dobrej woli. Jest to jednak zaledwie początek prac, gdyż (włącznie z opracowywanymi obecnie standardami dla zawodów „trzyletnich”) ponad połowa zawodów z klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego jest zaplanowana do realizacji na następne dwa lata. Mamy nadzieję, że status prawny opracowywanych standardów zostanie ustalony przed zakończeniem całości prac.

Zarówno opracowane standardy, jak i szczegóły dotyczące ich opracowywania są dostępne na www.koweziu.edu.pl